

YANGI O'ZBEKISTON: FANLARARO TADQIQOTLAR MAYDONI

respublika ilmiy-nazariy konferensiya

TALABALARDA TEXNOLOGIK TA'LIMGA DOIR KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Haydayqulov Otabek To'ramurotovich,

*Surxondaryo viloyati Sherobod tumanidagi 55 – son umumta'lim maktabi o'quv ishlari
bo'yicha direktor o'rinbosari*

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarda texnologik ta'limga doir kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Kompetensiyaviy yondashuv, kognitiv jarayonlar, motivatsiya va faoliyat nazariyalari asosida texnologik kompetensiyalarni rivojlantirish mexanizmlari ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida talabalar faoliyatini tashkil etishning samarali usullari yoritilgan. Tadqiqot natijalari texnologik ta'limda integrativ yondashuvning ustuvorligini asoslaydi.

Kalit so'zlar: texnologik ta'lim, kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, motivatsiya, kognitiv jarayonlar, pedagogik asoslar.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi jamiyatning texnologik rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog'liq holda takomillashib bormoqda. Ayniqsa, texnologik ta'lim yo'nalishida talabalar kompetensiyalarini shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — raqobatbardosh, mustaqil fikrlay oladigan va zamonaviy texnologiyalarni amaliyotda qo'llay oladigan mutaxassislarni tayyorlashdir.

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, kompetensiya bu — shaxsning bilim, ko'nikma va malakalarni amaliy faoliyatda samarali qo'llay olish qobiliyatidir [1]. Shu sababli texnologik ta'limda kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik mohiyati

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonini natijaga yo'naltirilgan holda tashkil etishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda talaba faqat bilim egallovchi emas, balki faol subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

John Dewey ta'kidlaganidek, ta'lim jarayoni amaliy faoliyat bilan uzviy bog'liq bo'lishi lozim, chunki "learning by doing" prinsipi orqali bilimlar yanada mustahkam o'zlashtiriladi [2].

Texnologik ta'limda bu quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

- amaliy mashg'ulotlar;
- loyiha faoliyati;
- muammoli ta'lim;
- interfaol metodlar.

Psixologik asoslar: kognitiv jarayonlar va bilish faoliyati. Talabalarda texnologik kompetensiyalarni shakllantirish kognitiv jarayonlar – idrok, xotira, tafakkur va diqqat bilan chambarchas bog'liqdir.

Jean Piaget nazariyasiga ko'ra, bilimlar shaxs tomonidan faol ravishda quriladi va bu jarayonda muhit bilan o'zaro ta'sir muhim rol o'ynaydi [3].

Shuningdek, Lev Vygotsky tomonidan ishlab chiqilgan "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi ta'lim jarayonida pedagogning yo'naltiruvchi rolini asoslaydi [4].

Bu nazariyalar texnologik ta'limda quyidagi jihatlarni muhimligini ko'rsatadi:

1. Individual yondashuv;
2. Bosqichma-bosqich o'qitish;
3. Hamkorlikda o'rganish.

Motivatsiya va faoliyat omillari. Talabalarning texnologik ta'limga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi ularning kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Abraham Maslow ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasiga ko'ra, shaxsning o'zini namoyon qilish ehtiyoji yuqori darajadagi motivatsiyani shakllantiradi [5].

Albert Bandura esa ijtimoiy o'rganish nazariyasida shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchi (self-efficacy) uning faoliyat natijalariga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydi [6].

Texnologik ta'limda motivatsiyani oshirish uchun:

YANGI O'ZBEKISTON: FANLARARO TADQIQOTLAR MAYDONI

respublika ilmiy-nazariy konferensiya

- real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar;
- innovatsion texnologiyalarni qo'llash;
- mustaqil loyihalar tashkil etish muhimdir.

Texnologik kompetensiyalarning tarkibiy tuzilmasi. Talabalarda texnologik ta'lim kompetensiyalari quyidagi komponentlardan iborat:

1. **Kognitiv komponent** – nazariy bilimlar majmui;
2. **Amaliy komponent** – texnologik jarayonlarni bajarish ko'nikmalari;
3. **Motivatsion komponent** – kasbiy faoliyatga qiziqish;
4. **Refleksiv komponent** – o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan kompetensiya modellari ham aynan shu integrativ yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi [7].

Pedagogik shart-sharoitlar. Talabalarda texnologik kompetensiyalarni samarali shakllantirish uchun quyidagi pedagogik shartlar zarur:

- o'quv jarayonining amaliy yo'naltirilganligi;
- innovatsion texnologiyalardan foydalanish;
- o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlik;
- individual va differensial yondashuv.

David Kolb tajribaviy o'rganish nazariyasida bilimlar tajriba orqali mustahkamlanishini asoslab bergan [8].

Xulosa. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, talabalarda texnologik ta'limga doir kompetensiyalarni shakllantirish murakkab pedagogik-psixologik jarayon bo'lib, u kognitiv, motivatsion va faoliyat omillarining o'zaro uyg'unligini talab etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni uyg'unlashtirish orqali talabalar zamonaviy kasbiy faoliyatga tayyorlanadi. Shu bois texnologik ta'limda pedagogik va psixologik omillarni kompleks tarzda hisobga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2010.
2. Dewey, J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
3. Piaget, J. The Psychology of Intelligence. – London: Routledge, 1950.
4. Vygotsky, L.S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
5. Maslow, A. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954.
6. Bandura, A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977.
7. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris, 2018.
8. Kolb, D. Experiential Learning. – New Jersey: Prentice Hall, 1984.